

Ks. ANTONI DŁUGOSZ

STRUKTURA LITERACKA OPOWIADANIA O GEDEONIE (SDZ 6—8) *

Historia Gedeona opisana w Księdze Sędziów 6—8 przedstawia nam sylwetkę tej osoby w oparciu o ostatnią redakcję źródłowych materiałów, z których w większej części powstała interesująca nas księga. Materiały te ukazują poszczególne etapy i epizody z życia Gedeona. Mamy w nich także szereg dodatków pochodzących z kilku redakcji, a także z wielu późniejszych uzupełnień. Celem niniejszego artykułu jest wykazanie procesu wiązania tych materiałów w całość i zredagowania na ich podstawie opowieści o Gedeonie.

I. OBRAZ HISTORII GEDEONA PRZEKAZANY PRZEZ BIBLIĘ

Gedeon zaliczany jest do sześciu większych sędziów Izraela. Działalność jego przypada na okres, w którym plemiona izraelskie przechodziły na terenie Kanaanu z życia koczowniczego na osiadłe. Biblia prezentuje Gedeona jako syna Joasza z plemienia Abiezera mieszkającego w Ofra (Sdz 6,11). Miasto to, trudne dzisiaj do zidentyfikowania, prawdopodobnie znajdowało się na terytorium na południowy zachód od jeziora Tyberiadzkiego, niedaleko od Taboru ¹.

Nasz bohater nosi także drugie imię — Jerubbaal (Sdz 7, 1; 8, 29). Imię to zostało mu nadane w związku ze zniszczeniem przez niego ołtarza Baala

* Artykuł niniejszy jest wyjątkiem obszerniejszej rozprawy doktorskiej, pt.: „Opowieść o Gedeonie Sdz 6—8”.

¹ J. Steinmann, *Les Juges*, Paris 1961, 63.

(Sdz 6, 32). Posłaniec Jahwe wzywa Gedeona do walki z Madianitami (Sdz 6, 11—24), którzy napadając z Amalekitami i „ludźmi wschodu” rabowali zasiewy Izraelitów (Sdz 6, 3—6). Na rozkaz Jahwe, Gedeon niszczy ołtarz Baala i święty pal — Aszerę, które stały na terenie należącym do jego ojca i dzięki nadzwyczajnej odwadze otrzymuje zaszczytne imię Jerubbaal (Sdz 6, 25—32). Zwołuje z kilku pokoleń ludzi do walki (Sdz 6, 33—35), a umocniony w powołaniu przez cudowny znak na runie (Sdz 6, 36—40), przygotowuje napad na wroga. Z polecenia Bożego, na podstawie próby przy wodach Charod, ogranicza armię z 32 tysięcy do 300 ludzi (Sdz 7, 1—8). W towarzystwie swego sługi podchodzi pod obozowisko Madianitów, gdzie udaje mu się podsłuchać rozmowy o proroczym śnie Madianity. Treść snu zapowiada powodzenie i zwycięstwo Gedeona w czekającej go walce (Sdz 7, 9—15). Zachęcony korzystną interpretacją owego snu, dzieli swych ludzi na trzy grupy i w nocy, przez zaskoczenie doprowadza do paniki w obozie wroga (Sdz 7, 16—22). Za zdezorientowanym i uciekającym w panice wrogiem Gedeon udaje się w pogoń z przedstawicielami kilku pokoleń. Pokolenie Efraima odcina Madianitom drogę powrotną i bierze do niewoli madianickich książąt Oreba i Zeeba (Sdz 7, 23—25). Przy ściganiu wrogów Gedeon uspakają zazdrosnych Efraimitów, którzy mieli żal do Gedeona, że nie wezwał ich od początku do walki (Sdz 8, 1—3). Nasz bohater bierze do niewoli dwóch królów madianickich Zebacha i Salmunę (Sdz 8, 10—12). Ostro rozprawia się z miastami zajordańskimi Sukkot i Penuel, które odmówiły pożywienia jemu i jego towarzyszom ścigającym uciekających wrogów (Sdz 8, 4—9; 13—17). Zabija uwięzionych królów madianickich, którzy wcześniej wymordowali jego braci (Sdz 8, 18—21). Gedeon rezygnuje z ofiarowanej mu godności królewskiej, poleca jednak z części swegu łupu sporządzić efod, wyobrażający prawdopodobnie święty posąg, który umieszczony w Ofra będzie odbierał cześć bałwochwalczą od całego Izraela (Sdz 8, 22—27). Jako zwycięzca Madianitów przenosi się do Ofra, żyje w dostatku z wieloma żonami, które rodzą mu siedemdziesięciu synów (Sdz 8, 28—30). Po czterdziestu latach szczęśliwego życia umiera i zostaje pochowany w grobie ojca w Ofra (Sdz 8, 32).

Tak przedstawione opowiadanie o Gedeonie zawdzięcza swą kompozycję różnorodnemu materiałowi, który pochodził z wielu tradycji² i starożytnych źródeł³. Formowanie się materiałów do historii Gedeona starano się tłumaczyć dwiema hipotezami: tzw. hipotezą źródeł Pięcioksięgu i hipotezą żywej tradycji.

² C.F. Whitley, *The sources of the Gideon Stories*, VT, 7 (1957) 157.

³ E. Power, *Judges*, w: *Catholic Commentary on Holy Scripture*, London 1953, 296; A. Vincent, *Le livre des Juges, Le livre de Ruth*, w: *La Sainte Bible Jerusalem*, Paris 1958², 11.

II. HIPOTEZA ŹRÓDEŁ PIĘCIOKSIĘGU

Hipotezę źródeł Pięcioksięgu reprezentują tacy uczeni jak J. Wellhausen i jego szkoła⁴, M.J. Lagrange⁵, O. Eissfeldt⁶, R. Pfeiffer⁷, G. Hölscher⁸, C.F. Kraft⁹ i G. Davies¹⁰. Częściowo opowiada się za nią G.F. Moore¹¹ oraz J. Steinmann¹². Wspomniani uczeni są zdania, że w historii Gedeona można znaleźć źródła J i E, których dzieje są takie same, jak źródeł J i E w Pięcioksięgu. Każde z nich przedstawiało charakterystyczne dla siebie opowiadanie o historii Gedeona¹³. Powyższe źródła złączył nieznanymi redaktor uzupełniając je swoimi dodatkami. Z kolei pierwsza kompilacja źródeł o Gedeonie w przekazie jahwisty i elohisty otrzymała na wygnaniu deuteronomistyczne ramy i nowe przepracowania dokonane przez kapłańskiego redaktora¹⁴. R. Tarmisier¹⁵ dopatruje się u M.J. Lagrange'a oprócz źródeł J i E jeszcze jakiegoś dokumentu X, który reprezentowałby Sdz 8, 4—21 ukazujący pościg Gedeona za Zebachem i Salmuną w Zajordanii. Zakłada także u owego uczonego ślady redaktorów sukcesywnych: redaktora jahwisty, jahwisty-elohisty oraz redaktora deuteronomisty. O. Eissfeldt¹⁶ poszerza źródła J i E trzecim źródłem tzw. Laickim.

Przy szczegółowym wyjaśnianiu pochodzenia poszczególnych przekazów składających się na biblijne opowiadanie o Gedeonie za pomocą źródeł Pięcioksięgu, spotykamy się z różnymi opiniami biblistów. Sprawdzając tu stanowisko G.F. Moore'a¹⁷, który zaznacza, że historia Gedeona nie jest całkowicie jednorodna. Na więcej niż jednego autora tworzącego i komponującego nasze opowiadanie wskazywałyby — zdaniem G.F. Moore'a — powtórzenia tych samych wydarzeń, a także różnice w opisie tych samych faktów w interesujących nas rozdziałach Sdz 6—8.

⁴ Cyt. za: A. Schulz, *Das Buch der Richter und das Buch Ruth* w: *Die Heilige Schrift des Alten Testamentes*, t. II, Bonn 1926, 3.

⁵ J.M. Lagrange, *Le livre des Juges*, Paris 1903, s. XXX.

⁶ O. Eissfeldt, *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen 1934, 288—301.

⁷ R. Pfeiffer, *Introduction to the Old Testament*, London 1941, 316—331.

⁸ G. Hölscher, *Geschichtsschreibung in Israel*, Lund 1952, 351—364.

⁹ C.F. Kraft, *Gideon*, w: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, t. II, New York 1962, 394.

¹⁰ G.H. Davies, *Judges VIII*, 22—23, VT, 13 (1963) 152.

¹¹ G.F. Moore, *Judges*, w: *The International Critical Commentary*, Edinburg² s. XX.

¹² J. Steinmann, dz. cyt., 61.

¹³ J.M. Lagrange, dz. cyt., 154.

¹⁴ A. Schulz, dz. cyt., 3n.

¹⁵ R. Tarmisier, *Le livre des Juges*, w: *Bible de Pirot-Clamer*, t. III, Paris 1949, 198.

¹⁶ Cyt. za: A. Schulz, dz. cyt., 4.

¹⁷ G.F. Moore, dz. cyt., s. XX.

Zwolennicy hipotezy źródeł Pięcioksięgu, za podstawę materiałową opowiadania o Gedeonie uważają źródło J. J.M. Lagrange¹⁸ wraz z cytowanymi przez siebie autorami, dopatruje się ręki autora J w odcinku Sdz 6, 11—24, opisującym spotkanie posłańca Jahwe z Gedeonem, podczas którego ten ostatni został powołany na wybawiciela Izraelitów z niewoli madianickiej. Za słusnością powyższej tezy przemawiałyby pewne charakterystyczne szczegóły stylu analizowanych wierszy, przypominające styl źródła J. Między innymi wskazuje na to imię Jahwe (w. 12.13), obecność Boga (w. 14.16), jak i Jego posłańca (w. 11). Powyższy materiał — zdaniem J.M. Lagrange'a — otrzymał lekkie retusze, które uczony jest skłonny przypisać późniejszej ręce redaktora dauteronomistycznego. Sdz 6,34 zalicza J.M. Lagrange¹⁹ także do źródła J. Powyższy wiersz ukazuje Gedeona w akcji zdecydowanego walczyć z wrogiem: „Duch Jahwe okrył Gedeona, a (ten) dmuchnął w trąbę i (tak) został Abiezer przywołany do niego”. Ów wiersz mógłby spokojnie następować po w. 24, kończącym przekaz J, w którym nasz bohater działa także zdecydowanie i impulsywnie. Obecność Abiezera w tym wierszu potwierdzałaby przynależność przekazu do źródła J, w którym biorąc pod uwagę Sdz 6, 11—24, aż dwa razy wspomniane jest to imię (w. 11 i 24).

Jedność odcinka Sdz 7, 23—8, 3 — zdaniem J.M. Lagrange'a²⁰ — nie jest przez nikogo zaprzeczana. Wyłącza on z niego dwa wiersze 23 i 25, które skłonny jest uznać za późniejszy przypisek. Tak opis pościgu — Sdz 7, 23 nn, jak i przekaz sporu Gedeona z pokoleniem Efraima — Sdz 8, 1 nn — J.M. Lagrange zalicza do źródła J. W opisie sporu Gedeona z Efraimitami widzi uczony tę samą cechę wyróżniającą dumny charakter pokolenia Efraima, jaka została uwypuklona w Sdz 12, 1—6. Zdaniem autora, nie dowodzi to, iż jedno jest dubletem drugiego. Zastanawiając się nad pochodzeniem Sdz 8, 1 nn, J.M. Lagrange uważa, że chociaż w. 3 ma imię Boga „Elohim”, co wskazywałoby na autora E, to jednak dwa pierwsze wiersze bardziej odpowiadają zainteresowaniom autora J, w którego przekazach rozpatrywało się sprawę Abiezera (por. Sdz 6,11.24.34). Podobieństwo tego trójwiersza do Sdz 12,1—6 — przypisywanym autorowi J, skłania uczonego do opowiedzenia się za ręką J także w Sdz 8,1 nn.

F. Moore cytowany przez G.H. Davies'a²¹ uważa Sdz 8,4—27 za jedność przynależącą do źródła J, poza ww.: 22 n. Jahwistę widzi przekazicielem opisu pościgu w Zajordanii za Zebachem i Salmuną (Sdz 8,4—21),

¹⁸ J.M. Lagrange, dz. cyt., 120.

¹⁹ Tamże, 128.

²⁰ Tamże, 140 nn.

²¹ G.H. Davies, art. cyt., 151.

oraz historii powstania efodu w Ofra (Sdz 8,24—27). J. Steinmannowi²² Sdz 8,4 nn przypomina nowe opowiadanie o pościgu, które może być dublowaniem i rozwinięciem pierwszego opowiadania dokonanego przez czynnego Efraima w Sdz 7,23 nn.

W oparciu o powyższe dane stwierdzamy, że uczeni opowiadający się za źródłem J w historii Gedeona, zaliczają do tego przekazu następujące opisy:

- Sdz 6,11—24 Posłaniec Jahwe u Gedeona
- Sdz 6,34 Napełnienie Gedeona duchem Jahwe
- Sdz 7,24 Pościg za Madianitami
- Sdz 8,1nn Spór z Efraimem
- Sdz 8,4—21 Pościg za Zebachem i Salmuną
- Sdz 8,24—27 Historia efodu w Ofra.

Takie ustawienie zagadnienia wydaje się zupełnie słuszne i ma pełne pokrycie zarówno w tekście, jak i prehistorii opisanych zdarzeń.

2. Źródła E w Sdz 6—8

Wcześniej zazaczyliśmy, że zwolennicy hipotezy źródeł Pięcioksięgu opowiadanie o Gedeonie opierają w zasadzie na źródłach J. Wskazują jednak na wiele dodatków i przeróbek pochodzących ze źródła E. Do nich można by zaliczyć relację o wystąpieniu nieznanego proroka w Sdz 6,7—10, którą K. Budde²³ przypisuje ostatniej szkole elohistycznej. Gdyby autorem był przedstawiciel pierwotnej szkoły E, zdaniem autora, nie pozostawiłby przekazu ogólnikowego, jaki zawiera nasz czterowiersz. Występuje w nim jakiś bezimienny prorok, który swoją misję ogranicza do kilku ogólnikowych pouczeń natury moralnej. J.M. Lagrange przeciwnie, ogólnikowość uważa za jedną z najbardziej charakterystycznych cech autora E. Autorstwo Sdz 6,7—10 traktuje jako kwestię otwartą. Pewne racje wskazywałyby na autora E (np.: ogólnikowość w przekazie), pewne na D (np.: wyrażenie: „Jahwe wasz Bóg” w w. 10). Autorowi E przypisuje J.M. Lagrange²⁴ w. 7, a redaktorom deuteronomistycznym w. 10. W. Richter²⁵ na potwierdzenie rozbieżności poglądów odnośnie autorstwa powyższego odcinka cytuje takich autorów, jak: G. Moore’a, W. Nowack’a, C.F. Burney’a, O. Eissfeldt’a, J. de Fraine’a — którzy powyższy odcinek przypisują autorowi E, inni — jak G. Kalkoff, J. Myers, R. Tarmisier, C. Simpson, W. Beyerlin — ręce redaktora.

²² J. Steinmann, dz. cyt., 69.

²³ Cyt. za: J.M. Lagrange, dz. cyt., 119.

²⁴ Tamże, 119 n.

²⁵ W. Richter, *Die Bearbeitungen des „Retterbuches” in der deuteronomischen Epoche*, Bonn 1964, 97 n.

Opowiadanie następujące po przemówieniu nieznanego proroka, które opisuje walkę Gedeona z kultem Baala (Sdz 6,25—32), zostało przez niektórych autorów²⁶ uznane za równoległy opis tego samego faktu, jaki przedstawiony został w Sdz 6,11—24. Tak też sądzi J.M. Lagrange²⁷, który przekaz Sdz 6,25—32 uznaje za wyjaśnienie Sdz 6,11—24. Ponieważ widzi w „walce Gedeona z kultem Baala” nową narrację, dlatego przypisuje to opowiadanie innemu autorowi. Według J.M. Lagrange’a sceneria nocna wydarzenia wskazuje na autora E. Także w. 28 ma przemawiać za autorstwem E. W. 33 uważa uczony za wprowadzenie do następnego rozdziału. Ponieważ ów rozdział odnosi do autora E, stąd także w. 33 wyprowadza od tegoż autora.

W „Znaku runa” (Sdz 6,36—40) widzi J.M. Lagrange²⁸ pracę autora E. Swoje stanowisko uzasadnia potrójnym występowaniem w tym przekazie imienia Elohim (w. 36.39.40). Także w. 38 ma być, zdaniem autora, doskonałym znakiem ręki E. Jak wyżej zaznaczyliśmy, J.M. Lagrange²⁹ prawie cały rozdział 7 (Sdz 7,1—22) zalicza do źródła E. Jedynie z opowiadania o wyborze wojowników (Sdz 7,1—8) wyłącza w. 3, który uważa za przypisek deuteronomistyczny. Ma on pochodzić z okresu, gdy przepisy deuteronomistyczne były ściśle stosowane w życiu. Za niezbitą argument na rzecz autorstwa E analizowanego odcinka uważany jest opis pro-czowego snu Madianity (Sdz 7,9—15), którego interpretacja jest charakterystyczna dla styklu E. G. Moore i K. Budde, cytowani przez J.M. Lagrange’a³⁰, twierdzą, że opis pościgu za Madianitami (Sdz 7,23—25) oraz przekaz sporu z Efraimem (Sdz 8,1—3) należy przypisać autorowi E. Ich zdaniem — powyższe odcinki nie mogą pochodzić od tego samego autora, co opis pościgu w Zajordanii (Sdz 8,4—21), a ten opis odnoszą do przekazu J. Dla C.F. Whitley’a³¹ odcinek Sdz 8,22n o odrzuceniu królewskiej władzy przez Gedeona — pochodzi od autora E, chociaż w swej oryginalnej wersji zawdzięcza swe istnienie tradycji obrazującej poglądy północnej szkoły proroka Ozeasza. Autor nie zgadza się z opinią, która ów dwuwiersz odnosiła do przekazu deuteronomistycznego, ponieważ zasadniczo nie potępia on monarchii (Np. 2 Krl 23,1—20: Jozjasz; 2 Krl 23,25: Ezechiasz). Deuteronomiści — zdaniem C.F. Whitley’a — nie wydają się przeciwstawiać instytucji monarchicznej. Autor zaznacza, że jest prawdopodobne, iż niekorzystna ocena monarchii, jaką odnajdujemy w pewnych odcinkach St. Test. ostatecznie pochodzi od Ozeasza, który był świadkiem jak najgorszych obrazów władzy królewskiej (r. 746—35: Oz 7,7; 8,4).

²⁶ G. Auzon, *La force de l'esprit. Etude du livre des Juges*, Paris 1965, 224 n.

²⁷ J.M. Lagrange, dz. cyt., 125 n.

²⁸ Tamże, 129.

²⁹ Tamże, 131—136.

³⁰ Tamże, 140.

³¹ C.F. Whitley, art. cyt., 161 n.

Opinię proroka przekazał północny historyk E. Według opinii G.A. Cook'a, oferowanie władzy królewskiej i odmowa, zdradzają teokratyczne odchylenia późniejszej epoki, gdy królestwo ziemskie było nie do pogodzenia z panowaniem Jahwe. Także dla J. Wellhausena odrzucenie przez Gedeona władzy królewskiej jest poprawką teokratyczną. W oryginalnej wersji zatem Gedeon przyjął władzę królewską i był królem. Owa tradycja teokratyczna poprawiająca właściwe brzmienie wypowiedzi Gedeona mogła pochodzić z VIII wieku³². J.M. Lagrange³³ uważa Sdz 8,29 za początek prywatnego życia Gedeona już po zakończeniu przez niego walki z Madianitami, którego przekaz przypisuje autorowi E.

Mimo różnicy zdań i rozbieżności poglądów na temat źródeł składających się na historię Gedeona, można z wypowiedzi uczonych wywnioskować, że następujące odcinki opowiadania o Gedeonie należy przypisać autorowi źródła E:

- Sdz 6,7—10 Wystąpienie nieznanego proroka (z zastrzeżeniami)
- Sdz 6,25—32 Walka Gedeona z kultem Baala
- Sdz 6,33 jako wprowadzenie do rozdz. 7
- Sdz 6,36—40 Znak runa
- Sdz 7,1—8 Wybór wojowników (bez w. 3)
- Sdz 7,9—15 Proroczy sen Madianity
- Sdz 7,16—22 Zwycięstwo nad Madianitami
- Sdz 7,23—8,3 Pościg za Madianitami. Spór z Efraimem (tylko G. Moore i K. Budde)
- Sdz 8,22n Odrzucenie królewskiej władzy przez Gedeona
- Sdz 8,29 Początek prywatnej historii życia Gedeona

Można przyjąć, że pierwsza redakcja tych opowiadań miała miejsce w latach po zburzeniu Samarii (przełom VIII/VII wiek).

3. Połączenie źródeł J i E w Sdz 6—8

W biblijnym przekazie historii Gedeona — oprócz źródeł J i E — uczeni wyróżniają takie partie materiału, które — ich zdaniem — powstały przez zlanie się w jedno wcześniejszych źródeł J i E.

Odnosnie opisu podstępnej walki Gedeona z Madianitami (Sdz 7,8.16—22) niektórzy bibliści są zdania, że powstał on na skutek kompilacji przekazu J. i E. J.M. Lagrange³⁴ podaje opinię G.M. Moore'a, który w Sdz 7,8 dopatruje się powyższego połączenia źródeł. „A lud wziął pokarm w swoje

³² Cyt. za G.H. Davies, art. cyt., 151 n.

³³ J.M. Lagrange, dz. cyt., 152.

³⁴ Tamże, 133.

ręce i jego trąby ..." (Sdz 7,8). Występującą tu wzmiankę o pokarmie (poprawianym przez niektórych na dzbany — por. Sdz 7,19) — odnosi do autora J, natomiast wiadomości o trąbach wiąże z E. K. Budde z kolei w relacji o zwycięstwie nad Madianitami (Sdz 7,16—22) widzi połączenie dwóch źródeł J i E. Do źródła J zalicza wspomniane tam pochodnie i uwagę o wtargnięciu nacierających do obozu, a do E — wzmiankę o trąbach, a także o oczekiwaniu oblegających wokół obozu. Opis ucieczki Madianitów (Sdz 7,22), którzy w tłumaczeniu K. Budde rozpraszają się w dwóch kierunkach, jest dla niego argumentem, że i ten wiersz powstał przez połączenie dwóch źródeł J i E³⁵. W oparciu o interpretację G. Moore'a i K. Budde włączenie tych przekazów w dokumenty J i E mogło mieć miejsce już po uformowaniu się całego opowiadania o Gedeonie, a więc w czasach reformy króla Jozjasza (około 620 r.).

4. Inne dodatki w Sdz 6—8

Wyróżnione przez zwolenników hipotezy źródeł Pięcioksięgu materiały J i E, z których powstało opowiadanie o Gedeonie, otrzymały zdaniem uczonych późniejsze ramy i opracowania, głównie deuteronomistyczne.

Opis ucisku Izraela przez Madianitów (Sdz 6,1—6) — wprowadzający we właściwą historię Gedeona, zwolennicy źródeł Pięcioksięgu odnoszą do redakcji deuteronomistycznej. J.M. Lagrange³⁶ przypuszcza, że istniał oryginalny początek opowiadania, który deuteronomości zastąpili swoim wstępem. Także w wystąpieniu anonimowego proroka (Sdz 6,7—10) widzi J.M. Lagrange³⁷ pewne retusze ręki deuteronomistycznej, której widocznym dowodem jest wyrażenie „Jahwe wasz Bóg” z w. 10 — pochodzące od deuteronomistów. Sdz 7,3 uznany także za przypisek z tego samego źródła, zawiera aluzję do Powt. Pr 20,5—8. Jego treść: „A ty wołaj śmiało do uszu ludu mówiąc: kto się boi, dygocze i drży — niech powraca i zawróci z góry Gilead ...”, ma także swoje odniesienie w I Mach 3,56³⁸. K. Budde Sdz 7,8 uważa za przeróbkę nieznanego redaktora. Początek w. 8 K. Budde tłumaczy z poprawką: „I wziął dzbany ludzi z ich rąk ...”, gdy w dosłownym brzmieniu to zdanie przedstawia się następująco: „I wziął lud pokarm w swoje ręce ...”. Uczony chciał przez takie tłumaczenie przybliżyć treść owego wiersza do następnego opowiadania, szczególnie zharmonizować jego tematykę z w. 19³⁹. Sdz 8,27 według G.

³⁵ Cyt. za: J.M. Lagrange, dz. cyt., 136.

³⁶ Tamże, 118.

³⁷ Tamże, 119.

³⁸ Tamże, 131.

³⁹ Tamże, 133.

Moore'a jest refleksją, która pochodzi od redaktora deuteronomistycznego: „Gedeon zrobił z niego efod. I postawił go w jego mieście w Ofra. I tam za niego (Gedeona) cały Izrael uprawiał nierząd. I (to) stało się sidłem dla Gedeona i dla jego domu”. J.M. Lagrange'owi wydaje się, że autorem tego wiersza jest znacznie późniejszy redaktor z jakiejś szkoły kapłańskiej, a nawet pozwala, by był nim jakiś gorliwy Izraelita, który przez starożytne pojęcie „uprawiać nierząd, cudzołożyć” — chciał plastycznie wyrazić, na czym polegała ruina domu Gedeona⁴⁰. Sdz 8,28 pochodzi według J.M. Lagrange'a⁴¹ z redakcji deuteronomistycznej, na co wskazują stereotypowe formułki z innych rozdziałów Sdz, charakterystyczne dla tego przekazu: „I zostali upokorzeni Madianici przed obliczem synów Izraela i nie próbowali więcej podnieść swej głowy. A ziemia odpoczywała czterdzieści lat za życia Gedeona” (por. Sdz 2,18; 3,10n; 3,30; 4,23n; 5,31). W. 30, który w relacji J.M. Lagrange'a — K. Budde i G. Moore przyznają redaktorowi kapłańskiemu, ma raczej — jego zdaniem — posmak starożytności, stąd nie może bezpośrednio pochodzić od powyższego redaktora. Sdz 8,32—35 przypisują J.M. Lagrange i G. Moore redakcji deuteronomistycznej. W w. 32 daje ona wzmiankę o grobowcach, we ww. 33 i 35 dzieli się moralną refleksją w związku z ponownym upadkiem Izraela⁴². Z powyższych analiz możemy wywnioskować, że oprócz źródeł J i E, zwolennicy źródeł Pięcioksięgu widzą w Sdz 6—8 jeszcze pracę i wiele przeróbek pochodzących od redaktorów deuteronomistycznych. Za ich dzieło należałoby uznać następujące wyjątki historii Gedeona: Sdz 6,1—6 — opis ucisku Izraelitów przez Madianitów oraz Sdz 6,10; 7,3,8; 8,27n.30.32—35.

Reasumując powyższe uwagi należy stwierdzić, że hipoteza źródeł Pięcioksięgu, choć w zasadzie jest logiczna i uzasadniona głównie racjami krytyki wewnętrznej, jest nie do przyjęcia z dwóch poważnych powodów: najpierw kawałkuje tekst opowiadania i dzieli go na różne części, często sztucznie ze sobą wiązane; następnie nie wyjaśnia w całości teologicznej myśli tego opowiadania, które przede wszystkim w celach dydaktycznych zostało napisane. Dlatego wielu nowszych egzegetów nie tylko nie opowiada się za tą hipotezą, ale wręcz ją odrzuca, proponując na jej miejsce przyjęcie tzw. hipotezy żywej tradycji.

⁴⁰ Tamże, 151. „Cudzołożyć” — pojęcie to jest związane z obrazem małżeństwa, jakie Jahwe zawarł z Izraelem. Kto składał ofiary bożkom pogańskim — okazywał się niewiernym Jahwe i tą drogą cudzołożył (por. prorok Ozeasz — jego obraz małżeństwa i niewierność Izraela).

⁴¹ Tamże, 152 n.

⁴² G.F. Moore, dz. cyt., s. XX, XXII.

III. HIPOTEZA ŻYWEJ TRADYCJI

C.F. Whitley⁴³ zaznacza, że w ostatnich latach hipoteza pisanych źródeł zostaje odrzucona, a bibliści opowiadają się po stronie hipotezy przekazu przez żywą tradycję. Za twórcę tej hipotezy uważa się H. Gressmanna. Jemu przypisuje się przesunięcie uwagi w poszukiwaniach materiałów do historii Gedeona z dokumentów na tradycje⁴⁴. Za tą hipotezą z nowszych autorów opowiada się A. Penna⁴⁵, któremu wydaje się bardziej logicznym mówić o różnych tradycjach żywych wśród pokoleń, niż upierać się przy pisanych źródłach Pięcioksięgu. Oprócz wspomnianych wyżej zwolenników hipotezy przekazu przez tradycję, opowiadają się za nią H.W. Hertzberg⁴⁶, F. Nötscher⁴⁷, R. Tarmisier⁴⁸, M. Noth⁴⁹, W. Richter⁵⁰, W. Beyerlin⁵¹, E. Kutsch⁵² i inni. Na potwierdzenie słuszności założeń hipotezy żywej tradycji C.F. Whitley⁵³ przedstawia poglądy A. Bentzen'a i M. Noth'a oraz szkoły tradycyjno-historycznej. Zdaniem A. Bentzen'a — warstwy żywej tradycji pochodzą z różnych szkół opowiadaczy historii. Według M. Noth'a kilka przekazów tradycji żywej stanowi podstawę do dalszych wydań deuteronomistycznych. M. Noth, opowiada się za formą pisaną materiałów wykorzystanych przez redaktorów deuteronomistycznych, w przeciwieństwie do przedstawicieli szkoły tradycyjno-historycznej, którzy obstawali za tradycją ustną.

Słusznie zaznacza A. Penna⁵⁴, że wyjaśnienie redakcji tekstu Sdz 6—8 jest sprawą trudną i skomplikowaną. Zdaniem wielu autorów⁵⁵, niejednorodność tekstu Sdz 6—8 oraz zawarte w nim trudności i powtórzenia, sugerują wielość tradycji składających się na jego powstanie. O pluralizmie tradycji — według H. Haag'a⁵⁶ i H.W. Hertzberg'a⁵⁷ — świadczą róż-

⁴³ C.F. Whitley, art. cyt., 157.

⁴⁴ Cyt. za: J. Delorme, *Le livre des Juges*, w: Introduction a la Bible (red.: A. Robert — A. Feuillet), t. I, Tournai 1959, 407.

⁴⁵ A. Penna, *Giudici e Ruth*, w: La Sacra Bibbia, Vecchio Testamento, Roma 1962, 24.

⁴⁶ H.W. Hertzberg, *Die Bücher Josua, Richter, Ruth, Göttingen* 1969⁴, 144.

⁴⁷ F. Nötscher, *Das Buch der Richter*, w: Echter — Bibel, t. I, Würzburg 1953, 625.

⁴⁸ R. Tarmisier, dz. cyt., 198 n.

⁴⁹ M. Noth, *Überlieferungsgeschichtliche Studien* (Die Sammelnden und Bearbeitenden Geschichtswerke im Alten Testament), Tübingen 1957².

⁵⁰ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zum Richterbuch*, Bonn 1963.

⁵¹ W. Beyerlin, *Geschichte und heilsgeschichtliche Traditionsbildung im Alten Testament. Ein Beitrag zur Traditionsgeschichte von Richter VI—VIII*, VT 13 (1963) 1—25.

⁵² E. Kutsch, *Gideons Berufung und Altarbau Jdc 6, 11—24*, „ThLZ”, 81 (1956) 75—84.

⁵³ C.F. Whitley, art. cyt., 157.

⁵⁴ A. Penna, dz. cyt., 23.

⁵⁵ C.F. Whitley, art. cyt., 158; H. Haag, *Gideon-Jerubbaal-Abimelek*, „ZAW”, 79 (1967) 305.

⁵⁶ H. Haag, art. cyt., 305.

ne imiona bohatera: Gedeon — Jerubbaal, co sugeruje, że materiał pochodził z różnych kół opowiadaczy. Na podstawie podwójnego imienia bohatera E. Täubler⁵⁸ wnioskuje o równoległych opowiadaniach o Gedeonie. Także B. Lindars⁵⁹ złożone imię Gedeona stara się tłumaczyć wynikiem fuzji oddzielnych tradycji, zupełnie sobie obcych. C.F. Whitley⁶⁰, H. Haag⁶¹, R. Tarmisier⁶² i G. Auzon⁶³ — opowiadając się za wielością tradycji — wskazują na duplikaty do sprawozdań o powołaniu Gedeona i o wzniesieniu dwóch ołtarzy.

Dalszym argumentem wysuwany przez biblistów jest podwójny opis zwołania plemion (Sdz 6,35 i 7,23n). Wyróżnia się też dwie kampanie: jedną przeciwko Orebowi i Zeebowi, w której Gedeon występuje jako oswoobodziciel (Sdz 7,24n) i drugą (Sdz 8,4—21), przeciwko Zebachowi i Salmunnie, gdzie widzimy Gedeona jako „mściciela krwi”⁶⁴. Nie muszą to być — zdaniem B. Lindars’a⁶⁵ — przekazy o tym samym incydencie, gdyż wydarzenie z Zebachem i Salmunną zostało zlokalizowane na Taborze, w przeciwieństwie do głównej tradycji, w której Gedeon jest tubylcem z Ofra. Występuje jednak kontrast stylu⁶⁶ charakteryzujący się tym, że w historii Oreba i Zeeba, Gedeon ukazany jest jako człowiek stateczny i taktowny, natomiast w incydencie z Zebachem i Salmunną odznacza się brutalnością wobec mieszkańców Sukkot i Penuel, a w odniesieniu do królów madianickich — krwawą zemstą. H.W. Hertzberg⁶⁷ potwierdza motywację B. Lindars’a wskazując na to, że dla jednej tradycji ciężar gatunkowy walk leży w Jordanii zachodniej, natomiast dla drugiej — w Jordanii wschodniej. Na wielość tradycji wskazywałaby także różnica w nazewnictwie władców madianickich: raz figurują jako „księżęta” (Oreb i Zeeb), raz jako „królowie” (Zebach i Salmunna). Pierwsi — „księżęta” — występują jako instancje nie podporządkowane „królom”, lecz równorzędne, co potwierdza Ps 83,12. Także wyraźna sprzeczność Sdz 8,21 z 8,24 podsuwa B. Lindars’owi możliwość przyjęcia odmiennych tradycji. W w. 21 Gedeon zabiera łupy z pobitych, a w w. 24 prosi o nie swych towarzyszy. C.F. Whitley⁶⁸ widzi w Sdz 7,16—22 pomieszanie różnych tradycji. Jedna z nich mówi o użyciu w zaskoczeniu wroga trąb, dzbanów i pochodni (ww. 19—22), druga wspomina tylko o trąbach

⁵⁷ H.W. Hertzberg, dz. cyt., 189.

⁵⁸ Cyt. za: H. Haag, art. cyt., 307.

⁵⁹ B. Lindars, *Gideon and Kingship*, „JThS”, 16 (1965) 315, 323.

⁶⁰ C.F. Whitley, art. cyt., 158.

⁶¹ H. Haag, art. cyt., 305.

⁶² R. Tarmisier, dz. cyt., 198.

⁶³ G. Auzon, dz. cyt., 224.

⁶⁴ R. Tarmisier, dz. cyt., 198.

⁶⁵ B. Lindars, art. cyt., 319.

⁶⁶ Tamże, 321.

⁶⁷ H.W. Hertzberg, dz. cyt., 189.

⁶⁸ C.F. Whitley, art. cyt., 158.

(ww. 18 i 22). Odnośnie owego odcinka podobnie opiniuje B. Lindars⁶⁹ widząc w nim dowód na różne sprawozdania z planu strategicznego Gedeona. Przypatrzmy się, w jaki sposób zwolennicy hipotezy przekazu przez żywą tradycję wyjaśniają powstanie opowiadania biblijnego o Gedeonie.

Zwolennicy hipotezy żywej tradycji na ogół zgodnie poświadczają, że znaczna część materiałów do historii Gedeona pochodzi z przed-deuteronomistycznego okresu. Z powyższego materiału, który włączono do biblijnego opisu działalności naszego bohatera, możemy wyróżnić stare tradycje sięgające okresu, w którym żył nasz bohater⁷⁰, oraz późniejsze kompilacje owych tradycji, przy których dokonywały się pewne modyfikacje oraz poprawki naniesione przez redaktorów — zbieraczy⁷¹. Następnie tradycje o Gedeonie w formie połączonych powiadań zostały przepracowane przez autorów deuteronomistycznych, którzy kierując się naczelnymi założeniami religijno-moralnymi, przepracowali stare kompleksy tradycji włączając je w swoje ramy teologiczne⁷².

Do najstarszych tradycji wykorzystanych w historii Gedeona uczeni zaliczają tzw. tradycje ołtarzowe⁷³ oraz tradycje militarne⁷⁴.

1. Tradycje ołtarzowe

Tradycje ołtarzowe związane są z sakralnymi miejscami w opowiadaniach o Gedeonie. Należą do nich: opowiadanie o zbudowaniu ołtarza w Ofra (Sdz 6,11—24), tradycja o bezprawiu Baala (Sdz 6,25—32) oraz opowiadanie o efodzie (Sdz 8,24—27a). R. Tarmisier⁷⁵ za U. Dussand'em w Sdz 6,11—24 dopatruje się starej tradycji związanej z kananejskim sanktuarium. Starożytną sagą lokalną z Ofra, autor przed-deuteronomistyczny połączył z Gedeonem⁷⁶ przez „wbudowanie” w nią opisu powołania Gedeona. Ta rozbudowana tradycja miała tłumaczyć powstanie świątyni Jahwe — Shalom⁷⁷. Sdz 6,11—24 możemy za H. Schulte⁷⁸ uważać za starą tradycję sakralną należącą do „historii powołań” (por. Wj 3,8;

⁶⁹ B. Lindars, art. cyt., 320.

⁷⁰ A. Penna, dz. cyt., 117; R. Tarmisier, dz. cyt., 204; H. Schulte, *Die Entstehung der Geschichtsschreibung im Alten Israel*, Berlin — New York 1972, 82.

⁷¹ A. Penna, dz. cyt., 22 n; R. Tarmisier, dz. cyt., 198 n; W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 155.

⁷² M. Noth, dz. cyt., 51; W. Richter, tamże, 108 n.

⁷³ W. Richter, tamże, 238.

⁷⁴ Tamże, 199—202.

⁷⁵ R. Tarmisier, dz. cyt., 204.

⁷⁶ E. Kutsch, art. cyt., 82 nn.

⁷⁷ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 238.

⁷⁸ H. Schulte, dz. cyt., 80 n.

Sdz 13,5; 1 Sam 9,16), które wiązała ze sobą tzw. „formuła wybawienia”. Historiami powołań kierowało takie samo prawo rozbudowy, jakie znajdujemy także w powołaniach prorockich. M. Noth⁷⁹ opowiadając się za starożytnością tradycji Sdz 6,11—24, widzi w niej przypomnienie zasady o gotowości Bożej w przychodzeniu ludziom z pomocą. Na potwierdzenie starożytności omawianego przekazu A. Penna⁸⁰ powołuje się na opis postępowania Gedeona, który — zdaniem autora — zgadza się z tradycją starych patriarchów, a kontrastuje z prawem centralizacji kultu (por. Powt Pr 2,2nn). Także zwroty owego odcinka pochodzą z języka potocznego, których zgodność zauważamy w terminologii np. Rdz 18,1—6. Pokrewieństwo materiału świadczyłoby także o starożytności przekazu⁸¹. Oprawa opowiadania zaczerpnięta z ludowego folkloru mówi o starożytności opisu⁸². Dzisiejsze brzmienie owego odcinka stanowi według R. Tarmisiera⁸³ niezręczną przeróbkę redaktorów, którzy dla zamaskowania nieprawowiernego kultu kazali na to miejsce zaprowadzić Gedeonowi sanktuarium „Jahwe — Shalom”.

Niektórzy autorzy⁸⁴ widzą pewne powiązanie Sdz 6,11—24 z Sdz 6,25—32. Ten ostatni przekaz W. Richter nazywa tradycją o „bezprawiu Baala”. Tak W. Richter⁸⁵, jak M. Noth⁸⁶ zaliczają powyższy przekaz do kompleksu starej tradycji, w którym od w. 32 głównego bohatera zaczyna się nazywać drugim imieniem — Jerubbaal. Według W. Richtera⁸⁷ stara tradycja zawarta we ww. 27b—31a została poprzedzona wierszami 25—27a oraz dołączono do niej wiersze 31b—32. Dodatki te miały pochodzić od tego samego autora. Tradycja o bezprawiu Baala przechodziła kilka opracowań⁸⁸, w których zarysowany przez starą tradycję czyn Gedeona stopniowo zaczęto przypisywać Jahwe. Obecny przekaz posiada także kilka późniejszych dodatków, do których według W. Richtera⁸⁹ można zaliczyć: etiologię imienia Jerubbaal, jak i określenie czasu, w jakim rozgrywało się przedstawione wydarzenie.

Z powyższymi przekazami wiąże się także przekaz o efodzie (Sdz 8,24—27a), uważany przez M. Noth'a⁹⁰ za starożytne opowiadanie. Niektórzy⁹¹ w Sdz 8,22—28 widzieli starą opowieść mówiącą o tym, iż Ge-

⁷⁹ M. Noth, dz. cyt., 52.

⁸⁰ A. Penna, dz. cyt., 117.

⁸¹ E. Kutsch, art. cyt., 82 nn.

⁸² R. Tarmisier, dz. cyt., 204.

⁸³ Tamże, 204.

⁸⁴ Tamże, 202.

⁸⁵ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 238.

⁸⁶ M. Noth, dz. cyt., 52.

⁸⁷ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 238.

⁸⁸ Tamże, 165.

⁸⁹ Tamże, 162, 166.

⁹⁰ M. Noth, dz. cyt., 52.

⁹¹ G.H. Davies, art. cyt., 151.

deon wznosił sanktuarium w swym domu w Ofra, które uprzedziło sanktuarium Dawida i Salomona.

Oprócz tradycji oltarzowych, do najstarszych przekazów o Gedeonie zwolennicy hipotezy żywej tradycji zaliczają tzw. tradycje militarne.

2. Tradycje militarne

Najstarsze tradycje przedstawiające wojenne epizody Gedeona mamy zawarte w Sdz 7,11b.13—21 oraz 8,4—21. Pierwszy przekaz reprezentuje tradycję zachodnio-jordańską, drugi natomiast pochodzi z tradycji wschodnio-jordańskiej⁹². Odcinek złożony z wierszy 11b.13—21 W. Richter⁹³ nazywa tradycją snu i sukcesu. Uczony ten zaznacza, że forma snu oryginalnie nie należała do tradycji Sdz 7⁹⁴. B. Lindars⁹⁵ — sen Madianity (ww. 9—15) wyprowadza z tradycyjnej sagi, która została oryginalnie zmieniona, by w ten sposób spotęgować wrażenie o odwadze Gedeona.

Całe opowiadanie Sdz 7,16—21 należy odnieść do najstarszych tradycji o Gedeonie formowanych w przekazie przez izraelskie instytucje. Wiadomość o dzbanach, pochodniach, 300 mężach i o zawołaniu wojennym należy do starych opowiadań mających swój prawzór w wojnach Jahwe. Także i wyprawa szpiegowska (Sdz 7,11b) pochodzi ze starej, militarnej tradycji⁹⁶. Starożytność przekazu o wyprawie Gedeona z 300 towarzyszami potwierdza W. Beyerlin⁹⁷. Dla W. Hertzberga⁹⁸ techniczna trudność połączenia dęcia w trąbę z okrzykami wojennymi oraz trzymania instrumentów i równoczesnego rozbijania dzbanów — jest dowodem zlania się w Sdz 7,16—22a kilku starych tradycji.

Drugi przekaz militarny wywodzący się ze starej tradycji o Gedeonie reprezentuje odcinek Sdz 8,4—21. Zdaniem C.F. Krafta⁹⁹ mamy w nim do czynienia z wcześniejszą tradycją odnotowującą pościg Gedeona, której późniejsza wersja została zawarta w Sdz 7,24—8,3. Dlatego autor uważa, że wodzami uciekinierów madianickich nie byli dwaj królowie Zebach i Salmunna (Sdz 8, 5,10), lecz dwaj książęta Oreb i Zeeb (Sdz 7,25). Także dla W. Hertzberga¹⁰⁰ ww. 4—12 przedstawiają drugą tradycję o pościgu. Stąd jedną z nich autor wywodzi z pokolenia efraimskiego (Sdz 7,25), drugą z pokolenia Manasses (Sdz 8,4—12). W owych tradycjach poszcze-

⁹² W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 238.

⁹³ Tamże, 238.

⁹⁴ Tamże, 199.

⁹⁵ B. Lindars, art. cyt., 319.

⁹⁶ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 199—202.

⁹⁷ W. Beyerlin, art. cyt., 13.

⁹⁸ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 196.

⁹⁹ C. F. Kraft, art. cyt., 394 n.

¹⁰⁰ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 197.

gólne pokolenia przyznawały sobie główną część swojego udziału. Odcinek Sdz 8,13—21a opisujący działania wojenne Gedeona po drugiej stronie Jordanu wyprowadza autor z tradycji wschodnio-jordańskiej¹⁰¹.

3. Tradycje o prywatnym życiu Gedeona

Specjalne miejsce zajmują stare przekazy, bardzo fragmentaryczne o rodzinnym życiu Gedeona. Dla W. Richtera¹⁰² tymi przekazami są wiersze Sdz 8,30.32. Reprezentują one stare przekazy przypominające schematy charakterystyczne dla małych sędziów, w których występuje wzmianka o dzieciach. Przekaz w. 30 mógł pochodzić z listy postaci czasów przed-królewskich, lub mógł powstać w oparciu o analogie do schematu małych sędziów. W. 32 reprezentowałby tradycję pogrzebową¹⁰³.

4. Tradycja redaktorów zbieraczy

Dzięki pracy redaktorów zbieraczy, fragmentaryczne tradycje o Gedeonie, krążące luźno zostawały łączone we większe zbiory. Przy układaniu luźnych opowiadań redaktorzy dodawali od siebie pewne partie materiału, które wypływały z potrzeby logicznego scalenia zebranych tradycji, a także założeń kompilatorów.

A. Penna¹⁰⁴ i R. Tarmisier¹⁰⁵ w autorze Sdz 6,1—10 dopatrują się pierwszego kompilatora tradycji o Gedeonie. Według A. Penny mógł nim być człowiek, który pisał ów fragment kierowany ideą nauczania pro-rockiego. Pragnął on historię Gedeona włączyć w historię religijną, powiązaną z lekcją moralności, w której dominowała główna myśl, że za wierność Bogu naród otrzymuje błogosławieństwo, a grzech bałwochwalstwa jest karany uciemieniem. R. Tarmisier¹⁰⁶ w określeniach: „Jahwe — Bóg Izraela”, „wyjście z Egiptu”, czy „uwolnienie z rąk Egipcjan” (Sdz 6,8n) dopatruje się starożytności, którymi zbieracz przekazów o Gedeonie, w oparciu o dawne tradycje podkreślił ogólną tezę Ks. Sdz. W. Beyerlin¹⁰⁷ fragment Sdz 6,7—10 uważa za skróconą tradycję, późniejszą jednak od głównej tradycji o Gedeonie. Zwroty językowe owego odcinka odpowiadają zdaniem autora przed-deuteronomistycznej parenezie,

¹⁰¹ Tamże, 198.

¹⁰² W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 237.

¹⁰³ Tamże, 237 n.

¹⁰⁴ A. Penna, dz. cyt., 22 n.

¹⁰⁵ R. Tarmisier, dz. cyt., 198 n.

¹⁰⁶ Tamże, 201.

¹⁰⁷ W. Beyerlin, art. cyt., 11 nn.

oraz słownictwu charakterystycznemu w nauczaniu proroków VIII w. (np. Am 2,10; Mi 6,4). Odcinek ów reprezentuje tradycje paranetyczne pochodzące ze staro-izraelskiego kultu opartego na związku plemion. Stanowisko W. Richtera¹⁰⁸ i M. Notha¹⁰⁹ jest nieco zbliżone do tłumaczenia A. Penny. Uczni ci w odcinku Sdz 6,2—5 widzą kompleks tradycji, który mógł wyjść spod ręki redaktorów przed-deuteronomistycznych. Inaczej jednak oceniają pozostały materiał odcinka. Dopatrują się wprawdzie w Sdz. 6,7—10 tradycji prorockiej i kapłańskiej, lecz w. 1 i ostateczną wersję Sdz 6,7—10 przypisują ręce deuteronomistów¹¹⁰. Redaktorom zbieraczom uczeni przypisują „wbudowanie” odcinków o powołaniu Gedeona (Sdz 6,11b—17) w stary przekaz o sanktuarium w Ofra, a także „obudowę” starej tradycji Sdz 6,27b—31a, na którą składają się wiersze 25—27a oraz ww. 31b.32¹¹¹. Opierając się na schematycznym charakterze Sdz 6,33n W. Richter¹¹² zalicza ten dwuwiersz do elementu kompozycyjnego historii Gedeona, który odnosi do późniejszej tradycji. Wydaje się, że autor ma tu na myśli pracę redaktorów przed-deuteronomistycznych.

Podobnie Sdz 6,36—40, jak i 7,1—8 zdaniem uczonych¹¹³ można uznać za późniejszy dodatek ramowy. Niektórzy¹¹⁴ widzą w Sdz 6,36—40 kolejny przekaz tradycji o powołaniu, który mógł być pracą redaktorów zbieraczy. B. Lindars¹¹⁵ przypuszcza, iż Sdz 7,1—8 w pierwotnym przekazie miał inny motyw, a redaktor w obecnym brzmieniu uczynił zeń etiologiczną opowieść połączoną z nazwą źródła. Być może ów odcinek pochodził z kręgów, które były nosicielami starych tradycji¹¹⁶. Ręki zbieraczy można doszukać się także w Sdz 8,1—3. Ów trójwiersz przerywa ciągłość wydarzeń opisanych w Sdz 7,25, których kontynuacją jest Sdz 8,4. Trudna budowa ww. 1—3, na jaką powołuje się W. Richter¹¹⁷ pozwala wnioskować, że ten trójwiersz powstawał pod różnymi wpływami. Zawiera on przysłowie obrazujące rywalizację między pokoleniem Efraima i Manassesesa. Tradycje zawarte w przysłowiach są bardzo prawdziwe¹¹⁸. Wydaje się, że protest Efraima wywodzi się z tradycji pokolenia Manassesesa, w którym opowiadano sobie krotchwile o sąsiadach chcąc na ich negatywnych cechach postępowania i podkreślaniu słabości charakteru uka-

¹⁰⁸ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 155.

¹⁰⁹ M. Noth, dz. cyt., 51.

¹¹⁰ Tamże, 51; Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 108 n.

¹¹¹ W. Richter, tamże, 238.

¹¹² Tamże, 238.

¹¹³ A. Schulz, dz. cyt., 44; W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 211, 238; B. Lindars, art. cyt., 319.

¹¹⁴ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 194.

¹¹⁵ B. Lindars, art. cyt., 319.

¹¹⁶ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 221.

¹¹⁷ Tamże, 238.

¹¹⁸ Tamże, 327.

zywać swoje mocne strony¹¹⁹. Redaktorzy wykorzystali ten przekaz, by podkreślić znaczenie pokolenia Gedeona. Także Sdz 8,29.31 uważa W. Richter¹²⁰ za sformułowanie opracowujących tradycje o Gedeonie, którzy przez te wiersze chcieli dokonać połączenia historii Gedeona z historią o Abimeleku (Sdz 9). W. Beyerlin¹²¹ cały rozdział 8 zalicza do młodszych tradycji o naszym bohaterze.

Żmudna praca redaktorów zbieraczy doprowadziła do utworzenia z luźnych opowiadań o Gedeonie większych przekazów logicznie ze sobą powiązanych.

5. Prace deuteronomistów

Przekazy o Gedeonie połączone przez redaktorów zbieraczy przechodziły szereg zmian. Dostały się jeszcze pod specjalne opracowania deuteronomistów. Tym ostatnim przyświecała naczelna idea, by wszystkich bohaterów narodowych uczynić równocześnie bohaterami religijnymi, i włączyć ich w historię zbawiania. Tak też tradycje o Gedeonie zostały pod tym kątem przepracowane przez redaktorów deuteronomistycznych. Historia naszego bohatera została włączona w teologiczne ramy Sdz: grzechu — kary — pokuty — wyzwolenia i ponownego odejścia od Jahwe. Ramy te przedstawiają ekonomię Bożego zbawienia, w której Bóg przychodzi ludziom z pomocą i wybawieniem z niewoli, ile razy żałują oni za swoje winy i zwracają się do Boga.

Schemat grzechu i kary reprezentuje tradycja deuteronomistyczna przedstawiona w Sdz 6,1.7—10, gdzie ukazana jest nędza Izraela, której przyczyna tkwi w odpadnięciu od Boga¹²². Wydaje się, że pracy deuteronomistów lub wcześniejszej redakcji kompilatorów zbieraczy, należy przypisać dodatki do starych przekazów o 300 ludziach — towarzyszach Gedeona, na podstawie których w wyprawie militarnej Gedeona biorą udział członkowie innych pokoleń¹²³. Do tych przekazów możemy zaliczyć Sdz 6,33nn; 7,1a.2—8.23n. Autorzy owych przeróbek tradycję o zwycięstwie Gedeona nad Madianitami ukształtowali według teorii „świętej wojny”. Schemat oparty był na założeniach, że o walce rozstrzyga tylko Jahwe, a sam Izrael nic nie może uczynić i współdziała tylko na uboczu. Jahwe wydaje wroga w ręce Izraela i sprowadza zwycięstwo¹²⁴. Pracę deuterono-

¹¹⁹ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 197.

¹²⁰ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 237.

¹²¹ W. Beyerlin, art. cyt., 21.

¹²² M. Noth, dz. cyt., 51; W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 108 n.

¹²³ W. Beyerlin, art. cyt., 13.

¹²⁴ G. von Rad, *Theologie de l'Ancien Testament*, Paris 1963 385 n; W. Beyerlin, art. cyt., 15 n.

nomistów widzi także M. Noth¹²⁵ w przeróbce starego opowiadania o efo-dzie (Sdz 8,24—27a), do którego deuteronomiści dodali w. 27b stanowiący uwagę o kulcie. By uchronić bohatera przed zarzutem bałwochwalstwa redaktorzy dodali, że sam Gedeon nie brał udziału w kulcie efodu, stąd celowo nie wspominali imienia Gedeona we w. 27b. W. 28 zdaniem M. Noth'a trzeba uważać za rozszerzenie końcowej formuły, przez co deuteronomiści połączyli ze sobą historię Gedeona i Abimeleka. Sdz 8,33—35 tak M. Noth¹²⁶, jak W. Richter¹²⁷ przypisują także ręce deuteronomistów. Zdaniem W. Richtera¹²⁸ celem tego odcinka było powiększenie związku między historią Gedeona i Abimeleka, a zarazem podkreślenie niewierności Izraela.

IV. PRÓBA ROZWIĄZANIA PROBLEMU REDAKCJI SDZ 6—8

Powyższe wywody prowadzą do stwierdzenia, że w opowiadaniu o Gedeonie (Sdz 6—8) można dopatrzeć się kilku warstw tradycji¹²⁹. Wszystkie tradycje pochodzenie swoje zawdzięczają starożytnym tradycjom ludowym¹³⁰, które krążyły jako opowieści¹³¹ lub lokalne anegdoty¹³² o historycznych, izraelskich bohaterach¹³³. Tradycje o naszym bohaterze zawierają tradycje północnych plemion¹³⁴. Poszczególne epizody z życia Gedeona powstają w różnych okresach czasu. Twórcami ich i opowiadaczami są anonimowi autorzy¹³⁵. Zanim doszło do spisywania poszczególnych opowiadań, były one przekazywane ustnie następnym pokoleniom¹³⁶. Z czasem przybierały szatę literacką¹³⁷. Tradycje o Gedeonie, w zależności od środowiskowej sytuacji przybierały różne formy i wersje¹³⁸, często inaczej przedstawiając ten sam fakt czy wydarzenie¹³⁹.

¹²⁵ M. Noth, dz. cyt., 52.

¹²⁶ Tamże, 52.

¹²⁷ W. Richter, *Die Bearbeitungen ...*, 109.

¹²⁸ Tamże, 112.

¹²⁹ H. Hag, art. cyt., 305; F. Nötscher, dz. cyt., 625; A. Penna, dz. cyt., 22.

¹³⁰ J. Steinmann, dz. cyt., 61.

¹³¹ T. Ishida, *The leaders of the tribal leagues „Israel” in the premonarchic period*, „RB”, 80 (1973) nr 4, 517.

¹³² H. W. Hertzberg, dz. cyt., 143, 189.

¹³³ G. F. Moore, dz. cyt., s. XX; G. von Rad, dz. cyt., 285.

¹³⁴ J. Steinmann, dz. cyt., 61; R. Tarnisier, dz. cyt., 198 n; A. Vincent, dz. cyt., 27.

¹³⁵ A. Penna, dz. cyt., 24.

¹³⁶ F. Nötscher, dz. cyt., 625; J. Delorme, dz. cyt., 407; A. Vincent, dz. cyt., 27; A. Penna, dz. cyt., 24.

¹³⁷ J. Delorme, dz. cyt., 407; A. Vincent, dz. cyt., 27.

¹³⁸ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 189; A. Vincent, dz. cyt., 11; G. F. Moore, dz. cyt., s. XX.

¹³⁹ G. Auzon, dz. cyt., 224.

1. Tradycje o Gedeonie

Próbując wyodrębnić z interesującego nas tekstu poszczególne warstwy tradycji, wydaje się, że przynajmniej kilka z nich jest możliwych do uchwycenia.

Jedne z nich o zabarwieniu czysto świeckim interesują się prywatnym życiem Gedeona zwracając główną uwagę na pozycję, jaką zajmował w swojej rodzinie i pokoleniu. Te tradycje ukazują naszego bohatera jako członka, a potem wodza plemienia Abiezera, który przy pomocy swoich ziomków opiera się, a następnie wraz z nimi pokonuje Madianitów. Powyższe tradycje możemy za A. von den Born'em¹⁴⁰ nazwać tradycjami „heterodoksyjnymi”. Drugie tradycje widzą Gedeona już nie jako przedstawiciela jednego plemienia, lecz jako bohatera dowodzącego kilkoma plemionami (por. Sdz 6,35 i 7,23). W sytuacji zagrożenia ze strony koczowniczych plemion zwołuje on pospolite ruszenie, kieruje natarciem i dzięki temu odnosi zwycięstwo. Tak ukazują Gedeona tradycje „ortodoksyjne”¹⁴¹, przemieniające go z bohatera jednego plemienia w bohatera o szerszym znaczeniu.

Jeszcze inne tradycje włączają Gedeona w krąg ludzi szczególnie wyróżnionych przez Boga. Widzimy w nich Gedeona jako wybrańca, którego odwiedza wysłaniec Jahwe, którego Bóg powołuje na wybawiciela narodu. Gedeon prezentuje się jako wierny sługa boży, przywracający należną cześć i kult Jahwe. Szeregując poszczególne tradycje zaznajamiające nas z epizodami życia Gedeona, stawiamy sobie pytanie, które W. Beyerlin¹⁴² postawił w odniesieniu do wszystkich ksiąg historycznych St. Test., a mianowicie: w jakim stosunku przepracowane tradycje historyczne w Biblii odnoszą się do historycznej rzeczywistości? Dla J. Bright'a¹⁴³ i G. Ricciotti'ego¹⁴⁴ trwał nieprzerwanie bezpośredni związek tradycji do przebiegu historii tak, że tradycje biblijne ukazują autentyczną historię. G. von Rad¹⁴⁵ widzi rozbieżność między przedstawieniami tradycji a prawdziwymi wydarzeniami. W. Beyerlin¹⁴⁶ uważa, że odpowiedź na postawione powyżej pytanie otrzymamy po przebadaniu poszczególnych tradycji historycznych w ich przebiegu stawania się, by w konsekwencji dojść do korzenia ich powstania.

Przekaz o Gedeonie, jaki pozostawiła nam Biblia (Sdz 6—8) dzieli

¹⁴⁰ A. van den Born, *Gideon*, w: H. Haag, *Bibel Lexikon*, Leipzig 1969, 589.

¹⁴¹ Tamże, 589.

¹⁴² W. Beyerlin, art. cyt., 1.

¹⁴³ J. Bright, *Early Israel in recent history writing*, w: *Studies in Biblical Theology*, 13 (1956) 26 nn.

¹⁴⁴ G. Ricciotti, *Dzieje Izraela*, Warszawa 1956.

¹⁴⁵ G. von Rad, dz. cyt.

¹⁴⁶ W. Beyerlin, art. cyt., 1 n.

znacznym odstępem czasu od tych wydarzeń historycznych, które ona opisuje¹⁴⁷.

2. Tradycje „heterodoksyjne”

Wydaje się, że do najstarszych tradycji o Gedeonie należą epizody ukazujące naszego bohatera od strony jego pozycji w klanie Abiezera, traktujące Gedeona tylko i wyłącznie jako bohatera jednego plemienia. Z powyższych przekazów wynika, że koczownicze plemiona zagrażały zasiwowi izraelskim, co doprowadziło Izraelitów do wielkiej nędzy. Gedeon organizuje wyprawę z pomocą rodu Abiezera. Metodą podjazdową, przy pomocy 300 ludzi rozbija obóz wroga¹⁴⁸. Dowiedziawszy się o mordzie dokonanym przez Madianitów na jego braciach — Gedeon jako „mściciel krwi” oraz przedstawiciel pokrzywdzonej rodziny¹⁴⁹, zabija królów Zebacha i Salmunę. Zwyciężywszy królów madianickich, karze odporne miasta Sukkot i Penuel. Od swych towarzyszy otrzymuje nagrodę z łupów pobitych wrogów. Z części łupu czyni sakralny, pogański przedmiot kultu, który umieszcza w rodzinnym Ofra. Tam przenosi się na stałe, posiada liczny harem, dużo dzieci; żyje w dostatku i szczęściu do późnej starości. Po śmierci zostaje pochowany w grobie swego ojca Joasza. Gedeon, jak i jego rodzina całkowicie ulega wpływom kananejskim. Przyjmuje styl życia możnowładców kananejskich i pogańskie wierzenia. Konflikt między Gedeonem a Madianitami jest początkowo sprawą interesującą tylko ród Gedeona (Sdz 8,1), w którym zwycięstwo nad Madianitami zostaje określone „zbiorem Abiezera”, czyli sukcesem klanu Gedeona. Także osobiste porachunki Gedeona z Zebachem i Salmuną (Sdz 8,18—21) na podstawie dziwnej i lekceważącej reakcji miast Sukkot i Penuel dowodzą, że akcję Gedeona starsi owych miast oceniali jako czysto indywidualną rozgrywkę naszego bohatera (Sdz 8,4—9), czyli inaczej mówiąc, uważali ją za rodzinne porachunki Gedeona z mordercami jego braci. Tę szyderczą postawę mieszkańców Sukkot i Penuel można — zdaniem H.W. Hertzberga¹⁵⁰ zrozumieć tylko wtedy, gdy przypuści się, że do tego czasu nie działał Gedeon nic takiego, co doszłoby do mieszkańców tych miast. Autor zaznacza, że nie wykluczy się tej trudności, jeśli wydarzenia rozdz. 8 wstawi się przed incydentem z rozdz. 7. Dlatego nasz bohater w najstarszych tradycjach pozostaje bohaterem jednego klanu, bohaterem o wymiarach czysto świeckich, bohaterem załatwiającym indywidualne porachunki dotyczące jego rodziny i klanu. Te najstarsze przekazy o militarnych wyczynach Ge-

¹⁴⁷ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 189.

¹⁴⁸ W. Beyerlin, art. cyt., 13.

¹⁴⁹ H. W. Hertzberg, dz. cyt., 189.

¹⁵⁰ Tamże, 189.

deona, o osobistych, rodzinnych sprawach nazwaliśmy przekazami „heterodoksyjnymi”¹⁵¹. Takie treści bohaterskich epizodów historii Gedeona przekazywał sobie ród Abiezera, by podtrzymywać swych członków szczególnie w trudnych sytuacjach wewnątrz klanu, czy też z okazji zewnętrznych zagrożeń.

3. Tradycje „ortodoksyjne”

Z czasem epizody bohaterskich działalności Gedeona rozszerzały swe kręgi poza ród Abiezera i trafiły do sąsiednich pokoleń. Poprzez związki amfiklioniczne zaczyna się przypisywać Gedeonowi rolę bohatera nie tylko jednego pokolenia, lecz kilku pokoleń. Tak powstają tradycje „ortodoksyjne”¹⁵², dzięki którym Gedeon urasta do rangi bohatera co najmniej czterech pokoleń; stare tradycje, ograniczone względami lokalno partykularnymi zostają przepracowane na tradycje plemienne.¹⁵³ Sytuacje i przeżycia jednego plemienia Abiezera zostają w tych tradycjach przedstawiane jako sprawy interesujące także inne pokolenia¹⁵⁴. Wyraźnie te tendencje są zaznaczone w opisach militarnych, gdzie w starą grupę tradycji wstawia się warstwy tradycji nowszych¹⁵⁵. Według Sdz 6,35 Gedeon porywa do walki nie tylko własne plemię, lecz także pokolenie Manassesa, Asera, Zabulona i Neftalego. Armia jego posiada 32 tys. wojowników (Sdz 7,3). W końcowej rozgrywce liczba wojowników zostanie zredukowana do 300 z pokolenia Abiezera (Sdz 7,16), czyli przekaz powróci do starych tradycji, gdzie Gedeon występuje z taką liczbą towarzyszy walki. I znów nastąpi mobilizacja wielu pokoleń, gdy dojdzie do pogoni za rozbitymi Madianitami (Sdz 7,23—25), by ponownie powrócić do liczby 300 (Sdz 8, 4—21), gdzie Gedeon wyłącznie z przedstawicielami swego pokolenia dokonuje zemsty na królach madianickich. Powyższe wahania liczbowe trafnie wyjaśnił W. Beyerlin¹⁵⁶ stwierdzając, że mamy tu połączenie różnych tradycji: starszych — do których należy przekaz o 300 wojownikach i młodszych — ukazujących Gedeona jako wodza kilku pokoleń Izraela, a tym samym bohatera narodowego. Stąd nie dziwi nas, że w młodszych tradycjach zostały pominięte szczegóły dokładnego opisanie okoliczności i zabójstwa braci Gedeona, które z pewnością posiadały starożytne tradycje. Być może owe szczegóły zbyt indywidualizowałyby¹⁵⁷ militarny pościg Gedeona, zaciemniając tym ogólnoplemienną rolę naszego bohatera.

¹⁵¹ Por. przypis 140.

¹⁵² Por. przypis 141.

¹⁵³ W. Beyerlin, art. cyt., 10.

¹⁵⁴ Tamże, 5.

¹⁵⁵ Tamże, 2 n.

¹⁵⁶ Tamże, 3.

¹⁵⁷ Tamże, 4.

Zdaniem W. Beyerlin'a¹⁵⁸, do młodszych tradycji możemy zaliczyć następujące wiersze: Sdz 6,33—35; 7,23 — mówiące o udziale wojsk złożonych z licznych plemion, jak i Sdz 7,2—8; 8,22n — przedstawiające wielki pobór plemienny oraz oferowanie Gedeonowi władzy królewskiej. Dzięki powyższym dodatkom i retuszom wydarzenia jednego klanu Abiezera i jego przedstawiciela — Gedeona przybrały rangę wydarzeń ogólnoplemiennych, stały się sprawą innych pokoleń.

Tradycje „ortodoksyjne”¹⁵⁹ ściśle wiążą się z tradycjami przedstawiającymi Gedeona jako „bożego wybrańca”. Rozszerzając krąg uczestników militarnych Gedeona, tradycje „ortodoksyjne” kierowały się intencją kolektywnego przeżywania wydarzeń, przez które Jahwe chciał realizować swoje zbawcze plany. Dlatego w owych tradycjach nazywa się plemiona charakterystycznym określeniem: *jiš jiśra'el* (por. Sdz 7,8.23; 8,22)¹⁶⁰. W Beyerlin¹⁶¹ zaznacza, że w pojęciu tym chodzi o kolektyw, pospolite ruszenie Izraela. Powołując się na autorytet M. Noth'a — przez określenie „Izrael” rozumie związek plemienny, który ma swą jedność we wspólnie pielęgnowanym kulcie Jahwe. Tradycjom „ortodoksyjnym” zależało na włączeniu w wyprawę Gedeona — *jiš jiśra'el* (Sdz 7,23) — „załogi Izraela”, pospolitego ruszenia.

Tradycje czyniące z Gedeona bohatera szczególnie wyróżnionego przez Jahwe, traktują plemiona jako wspólnotę uświęconego przymierza plemiennego. Dawne przeżycia i wydarzenia konkretnego plemienia przekazane w tradycjach późniejszych jako wspólne sprawy wielu plemion, ukazują jako kontynuację zbawczego działania Jahwe. W historii Gedeona widzą dalszy ciąg historii wybawienia, która rozpoczęła się wyjściem Izraela z Egiptu. Stąd Gedeon staje się narzędziem tego samego Boga, który kiedyś uratował swój lud przez Mojżesza. Po zapoznaniu się z dawnymi czynami Gedeona, stawiają go na równi z Mojżeszem, a w przewycięzeniu niebezpieczeństwa Madianitów dopatrują się analogii do wyprowadzenia z Egiptu¹⁶². Stąd powołanie Gedeona posiada wiele analogii do powołania Mojżesza i prawdopodobnie jest w oparciu o nie zbudowane. Dialog Gedeona z Jahwe, żądanie dowodów wybrania przez Boga przypomina sceny opisane w Wj 3—4. Podobnie tło wydarzenia, sytuacja polityczna z Ks. Wyjścia odpowiada stanowi, w jakim znajdowały się plemiona izraelskie w epoce sędziów. Gedeon, podobnie jak Mojżesz, staje się w owych tradycjach „wybrańcem Bożym”, z którym Jahwe rozmawia, przez którego zaprowadza zapoznany kult Jahwe.

¹⁵⁸ Tamże, 3.

¹⁵⁹ Por. przypis 141.

¹⁶⁰ W. Beyerlin, art. cyt., 4.

¹⁶¹ Tamże, 4.

¹⁶² Tamże, 9.

Słusznie podkreśla G. von Rad¹⁶³, że tradycje o zwycięstwie Gedeona nad Madianitami zostały ukształtowane i przemyślane według „świętej wojny” i według tego schematu przedstawiono istotne elementy inwazji Gedeona (por. Sdz 7). W. Beyerlin¹⁶⁴ zaznacza, że przy przepracowywaniu starych tradycji nasze tradycje opierały się na bazie sakralnego przymierza plemion. Twórcom ich przyświecała zasadnicza idea, by społeczność Jahwe w abiezeryckim zwycięstwie nad Madianitami rozpoznała wybawicielską wolę Jahwe, a w Gedeonie zobaczyła następcę Mojżesza, kontynuatora wybawczego działania Jahwe¹⁶⁵. Przyпуска się, że redakcję tradycji o Gedeonie dokonano w królestwie Izraela¹⁶⁶. R. Tarmisier¹⁶⁷ sądzi, iż całość historii Gedeona istniała już w zbiorze północy zaopatrzonej w formuły, które podkreślały generalną tezę opowiadania (Sdz 6,16 i 8,28).

Dalsze losy tradycji o Gedeonie związane są z okolicznościami powstania i redakcji całej Ks Sędziów. Według A. Vincent'a¹⁶⁸ upadek Samarii (722 r.) zmusił zbieraczy i uczonych północy poszukiwać schronienia w królestwie Judy. Przynieśli ze sobą zredagowane tradycje o Gedeonie, które zbieracze judejscy połączyli z tradycjami o innych sędziach, co było równocześnie pierwszym wydaniem Sdz. Owemu wydaniu najbardziej sprzyjałaby atmosfera rządów Ezechiasza (727—699 r.). Zbieraczom judejskim można przypisać pewne myśli wyrażone w połączeniach księgi, w których odbija się wpływ proroka Ozeasza, szczególnie te myśli, w których odszczepieństwo jest nazwane zbeszczeszczaniem (por. 6,7—10; 8,27. 33), a niezrozumiałe działanie Boga wyraża się pojęciem próby¹⁶⁹.

Przeddeuteronomistycznej kompozycji księgi Sdz broni też H. Schulte¹⁷⁰. Udowadnia swoje stanowisko przez wskazanie na niedeuteronomistyczną koncepcję i podejście do władzy królewskiej, jak i na różnice językowe¹⁷¹. J. Delorme¹⁷² sądzi, że podczas reformy Jozjasza (r. 622) Ks Sędziów podległa pewnej rewizji. Wątek historyczny został podporządkowany nauczaniu moralnemu, którego wyraźnymi śladami są wprowadzenia i formy obramowujące opowiadania. Tej rewizji przypisuje się także uczynienie z lokalnych, przypadkowych wyzwolicielei — bohaterów i wodzów o zakresie ogólnie plemiennym, charyzmatyków Izraela. Redaktorzy

¹⁶³ G. von Rad, *Der Heilige Krieg im Alten Israel*, Göttingen 1952, 8—14.

¹⁶⁴ W. Beyerlin, art. cyt., 19.

¹⁶⁵ Tamże, 24.

¹⁶⁶ J. Delorme, dz. cyt., 407.

¹⁶⁷ R. Tarmisier, dz. cyt., 199.

¹⁶⁸ A. Vincent, dz. cyt., 29.

¹⁶⁹ R. Tarmisier, dz. cyt., 199.

¹⁷⁰ H. Schulte, dz. cyt., 78, 103.

¹⁷¹ Por. także A. Vincent, dz. cyt., 11, 29.

¹⁷² J. Delorme, dz. cyt., 408.

¹⁷³ Tamże, 409; A. Vincent, dz. cyt., 29.

podjęli kontynuację dzieła uprzednio przygotowanego, w którym opowiadania opierały się na właściwej sobie doktrynie, a ramy redakcyjne księgi były już naszkicowane. Redaktorzy deuteronomistyczni precyzowali myśli wcześniejsze, jak i dali całą siłę tezie księgi wprowadzając schemat czterech sukcesywnych czasów: grzechu — kary — skruchy — i uwolnienia¹⁷³. Po rewizjach deuteronomistycznych księga przechodziła jeszcze kilka retuszów i wydań¹⁷⁴. Ostatnie przepracowania deuteronomistyczne trafnie tłumaczy A. Vincent¹⁷⁵. Podkreśla on, że redaktorom księgi nie chodziło o pisanie historii na sposób nowoczesny, lecz starali się przedstawiać „historię świętą”. Tę samą myśl podejmuje W. Richter¹⁷⁶, twierdząc, iż redaktorzy nie zamierzali opisywać czystych, historycznych wydarzeń. Głównym celem jaki im przyświecał, było nie ograniczanie się do samej historii, lecz czerpiąc wątek z przeszłości, w oparciu o przeszły materiał — pisać dla terażniejszości.

LITERATURE STRUCTURE OF GIDEON'S STORY (Jdgs 6—8)

Summary

The history of Gideon described in the Book of Judges 6—8 represents the silhouette of this person on the basis of the latest report of the source materials; the same sources had been used for the elaboration of the major part of the Book in question.

There have been two hypotheses trying to explain the forming of the materials for Gideon's history: one Pentateuch hypothesis and another hypothesis of the living tradition. The followers of the Pentateuch hypothesis consider that in Gideon's history the sources J and E are to be found — these having the same history as the sources J and E in the Pentateuch. The above sources had been unified by an unknown redactor, who has completed them with his supplements. In turn the first compilation of the source materials on Gideon — as transferred by an Jahvist and an Elohist had received during the exile a deuteronomic frame as well as a new redaction done by a priest.

The Pentateuch hypothesis of sources is unacceptable for two important reasons: once it is cutting the text dividing it into various pieces, bound together often artificially, and then it does not explain the theological idea of this story, which has been written first of all for didactic purposes.

¹⁷⁴ A. Vincent, dz. cyt., 11; J. Delorme, dz. cyt., 409.

¹⁷⁵ A. Vincent, dz. cyt., 9.

¹⁷⁶ W. Richter, *Traditionsgeschichtliche ...*, 341.

Therefore many modern investigators propose to admit the so called hypothesis of living tradition instead of it.

The fact that the text of Jdgs. 6—8 is not uniform and contains some difficulties and repetitions suggests manifold tradition contributing to its origin. The contrast of particular episodes, differences in the names of Madian's rulers and contradictions in the text let us to admit manifold tradition.

The followers of the hypothesis of the living tradition confirm accordingly that an important part of materials to the history of Gideon dates from the pre-deuteronomical period. From the above materials, which have been included in the biblical description of our hero's activity we can distinguish old tradition from the period of Gideon's life and later compilations of this traditional material with some modifications and amendments done by redactors compilers. The next tradition on Gideon in the form of unified stories has been elaborated by deuteronomical redactors, who, following the essential religious and moral assumptions have worked over the old tradition complexes including them into their own theological frame.

Due to the work of redactors compilers the fragments of Gideon's tradition have been unified into bigger units. When elaborating separate stories the authors had been adding some parts of their own information in order, either to make a logical whole from the gathered tradition materials or to meet the assumptions of the compilers.

The tradition materials on Gideon unified by redactors compilers had been subject to different modifications.

Trying to distinguish particular tradition layers from the text being of interest to us — it seems that we are able to seize at least a few of them.

Some of them, being of a purely secular character, are interested in Gideon's private life their chief attention being attached to his position in the family and in his generation. This tradition may be called „heterodox”.

Other tradition looks at Gideon not only as a representative of one tribe but also a hero in command of a few tribes. The „orthodox” tradition shows Gideon in this way, transforming him from a hero of one tribe into a hero in a wider sense.

Some other tradition is including Gideon into the circle of people especially distinguished by God.

It seems that „heterodox” tradition belongs to the oldest one on Gideon, where he remains a hero of one clan, a hero of a clearly secular

dimensions, a hero solving individual controversies concerning his family and his clan.

The tradition which makes Gideon a hero especially distinguished by Jahve is showing former survivals and events of a given tribe as a continuation of healing activities of Jahve.

It looks at the history of Gideon as at the continuation of the history of the deliery begun with the leaving Egypt by Israel. Hence Gideon becomes a tool in the hands of the same God, who once had saved his people through Moses. Having learned of former deeds of Gideon in places him at an equal level with Moses and the Midianites defeat is treated as an analogy to the liberation from Egypt. It looks like that the tradition on Gideon has been drawn up in the Kingdom of Israel.

The further fate of Gideon's tradition is connected with the circumstances of the origin and drawing up of the whole Book of Judges.